

Ципердюк О. Д.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КЛИЧНОГО ВІДМІНКА В ПРОПОВІДЯХ ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА

У статті досліджено вживання вокатива в проповідях єпископа Української греко-католицької церкви Григорія Хомишина, зібраних у богословській праці «Парафіяльна місія» (1934). Спостережено часте використання кличного відмінка як в оригінальному мовленні проповідника, так і в цитатах та алюзіях, що зумовлено комунікативною метою. Проповіді є особливою формою спілкування та мають внутрішню діалогічність, яка виявляється на рівні вживання вокатива в актах колективної комунікації, гіперкомунікації та автокомунікації.

Встановлено лексико-граматичну різноманітність кличного відмінка та послідовне вживання оригінальних флексій, відмінних від закінчень номінатива. Ужиті вокативні форми загалом, за окремими винятками, відповідають сучасним мовним нормам.

Виявлено лексико-семантичні особливості вокативів, зокрема їхню велику різноманітність (що не завжди спостерігається в сучасних проповідях) і залежність від типу комунікації. Засвідчено діалектні, архаїчні й демінутивні форми кличного відмінка, якими проповідник прагне наблизитися до мирян, вплинути на їхні почуття.

У проповідях єпископа вокатив реалізує всі можливі семантико-синтаксичні функції (адресата – потенційного суб'єкта дії, адресата – потенційного об'єкта дії, адресата – потенційного атрибута, адресата – потенційного адресата дії, функцію ідентифікації), окрім функції адресата повідомлення, та вживається в складі вокативних речень.

Особливу увагу звернено на стилістичні особливості кличного відмінка та виокремлено його функції (експресивну, контактостановлювальну, аксіологічну, характеризувальну, емоційну, етикетну, ідентифікаційну, адоративну, номінативну, алюзійну, текстотвірну та образотворчу), що часто співдіють.

Ключові слова: вокатив, вокативне речення, апеляція, релігійний стиль, проповідь, ідіостиль, теолінгвістика.

Постановка проблеми. Українські мовознавчі студії засвідчують постійну увагу до кличного відмінка. Маємо, окрім численних статей, низку ґрунтовних праць: монографію Є. Тимченка [9], присвячену вокативу, навчальний посібник М. Плющ [6] і монографічну розвідку І. Вихованця [1], які аналізують відмінки, зокрема й кличний, із позиції семантичного синтаксису. Однак тексти релігійного стилю як джерельна база для вивчення кличного відмінка тривалий час не розглядалися з ідеологічних міркувань. Тому дослідження специфіки вживання вокатива в релігійному мовленні, зокрема в ідіостилі проповідників, належить до актуальних проблем сучасної української лінгвістики, оскільки доповнює наукові розвідки, що стосуються функціонування кличного відмінка в українській мові та зазвичай базуються на матеріалі художніх текстів, як-от праця С. Єрмоленко [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найновіші напрацювання І. Вихованця щодо кличного відмінка представлено в колективній

праці «Грамматика сучасної української літературної мови. Морфологія», де підкреслено на основі типових семантико-синтаксичних, формально-синтаксичних і морфологічних засобів повноцінність цієї грами в граматичній структурі української мови, а також обґрунтовано її периферійність [2, с. 107–109]. Вокатив як один із засобів морфологічного вираження грамом апеляції розглядає в монографії «Грамматика апеляції в українській мові» М. Скаб [7], детально простежуючи також формально-синтаксичні та семантико-синтаксичні особливості кличного відмінка. Нам імпонує, що мовознавець уживає терміни *кличний відмінок* і *вокатив*, вважаючи некоректними терміносполуки *клична форма* та *називний звертання*. За редакції М. Скаба побачила світ колективна монографія «Українська система найменувань адресата мовлення» [10], дотична до аналізованої проблематики.

Привертає увагу в контексті нашого дослідження наукова розвідка М. Скаба про специфіку

зверненого мовлення в українських релігійних текстах [8]. Науковець, розглядаючи апелятивні конструкції загалом, описує тільки лексико-семантичні та структурні особливості вокативних форм, а для аналізу використовує лише біблійні та молитовні тексти, що дає змогу поглибити студії на матеріалі проповідей. Стилiстичне навантаження кличного відмінка у складі звертань, вважаючи їх «експресивним компонентом сучасних українських проповідей», принагідно серед інших граматичних засобів створення експресії аналізує В. Яригіна [12, с. 12]. Проте через інше спрямування наукової розвідки авторка всебічно не розглянула вокативних форм. Деякі мовознавці, вивчаючи мову проповідей, узагалі не звертають уваги на звертання та кличний відмінок як засіб його вираження, як-от О. Петришина [5].

Однак, на наш погляд, проповідь як особливий жанр релігійного красномовства дає змогу більш комплексно та ґрунтовно проаналізувати кличний відмінок, який, хоч і посідає у відмінковій системі периферійну позицію, у проповідницькому мовленні, в ідіостилі священника відіграє, на наш погляд, важливу роль.

Постановка завдання. Мета статті – визначити специфіку вживання кличного відмінка в проповідницьких текстах єпископа Української греко-католицької церкви Григорія Хомишина (1867–1945), які ще в цьому ключі не розглядалися. Завдання дослідження – проаналізувати комунікативні, лексико-граматичні, лексико-семантичні, семантико-синтаксичні та функційно-стилiстичні параметри вокатива на матеріалі фундаментальної праці владики Г. Хомишина «Парафіяльна місія».

Виклад основного матеріалу. Функціонування кличного відмінка в проповідях Г. Хомишина, як і в проповідницькому дискурсі загалом, пов'язане з комунікативною метою – «допомогти очиститися душі з гріха», «вказати дорогу, якою вірні мають іти далі, подати вказівки і норми, яких вони повинні в житті дотримуватися» [11, с. 8].

Закономірно, що комунікативна ситуація під час релігійної промови обов'язково передбачає адресата (слухачів) та адресанта (священника). Місійні проповіді Г. Хомишина, хоч і подані у формі пасторально-богословської праці, призначені для усного виголошення перед людьми – учасниками місії. Окрім усної форми функціонування, до комунікативних ознак проповідницьких текстів учені зараховують ще й «зовнішню монологічність і внутрішню діалогічність, поєднання колективної, масової, особистої комунікації

та гіперкомунікації (останню розуміють як вкраплення сакральних текстів, наявність певних ремінісценцій. – О. Ц.)» [4, с. 581]. Означена комунікативна спрямованість проповіді, насамперед діалогічність, на нашу думку, зумовлює використання в ній апелятивних конструкцій, одним із граматичних засобів вираження апеляції в яких є кличний відмінок.

Аналізовані місійні проповідницькі тексти засвідчують уживання вокативних форм здебільшого у звертаннях, з одного боку, священника до мирян, а з іншого – священника та всіх мирян до Бога та інших святих осіб. Зовнішній монолог проповідника, по суті, перетворюється на діалог, який виявляється на двох рівнях – колективної комунікації та гіперкомунікації.

Однак кличний відмінок функціонує також у конструкціях із прямою мовою, що демонструють автокомунікацію (внутрішнє мовлення). Г. Хомишин використовує такий прийом, наводячи приклади з життя та розповідаючи про внутрішню боротьбу зі спокусами людини, яка прагне змінитися: *Але Іван говорить до себе: «Ні, Іване, мими корчму, навіть у той бік не дивися»* [11, с. 170]. Проповідник таким чином заохочує мирян до діалогу із собою, який доповнює діалогічність комунікативного акту під час проповіді. Таке вживання вокатива надає мовленню проповідника експресії, посилює вплив на слухачів.

Змістовий аналіз проповідей Г. Хомишина засвідчує їхню багатоплановість, вони охоплюють більше коло питань, є за своєю суттю місійними науками та часто містять розлогі повчання, пояснення, в яких автор цитує Святе Письмо, наводить приклади з життя, молитви. Тому багато вокативних форм вжито в цитатах або алюзіях. Засвідчено, зокрема, вокативи в цитатах із релігійних текстів інших підстилів: молитовних (*Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас* [11, с. 45]), богослужбових (*Спаси, Боже, людей твоїх і благослови спадкоємство твоє*) [11, с. 193], біблійних (*Отче, відпусти їх, не знають бо, що роблять*) (Лк. XXIII, 34) [11, с. 52]), а також стійких сполук (*На тобі, Боже, що мені негоже*) [11, с. 195]). Часто кличний відмінок функціонує в алюзіях біблійного (*Отче, Отче, пощади народ мій!..*) [11, с. 230]) і народно-розмовного походження (*О, ні, мамо, я гину за ним*) [11, с. 147]).

Загалом Г. Хомишин не надуживає вокативи, проте в окремих випадках, як-от у невеличкому підрозділі «Чувати над поведінкою дітей», прагнучи достукатися до сердець слухачів, використовує

кличний відмінок 10 разів: *родичі* (3 р.), *господарю*, *газдо*, *жінко*, *мамо* (3 р.), *тату* [11, с. 144–145]. Нагромадження та повтор вокативних форм посилює їхнє експресивно-стилістичне навантаження та психологічний вплив. Прикметно, що це винятково іменникові вокативи, які формують непоширені звертання, пор. у контексті: **Родичі**, *чувайте над вашими дітьми!*; **Жінко**, *коли тобі курка пропаде, як ти журишся, але як донька на пустоту ходиш, то ти нічого не кажеш...*; **Мамо, мамо**, *яка ти нерозумна!* [11, с. 144, 145].

Подібне стилістичне використання та нанизування форм кличного відмінка спостерігаємо тоді, коли проповідник висловлює молитовні прохання до Бога, Матері Божої, інших святих осіб: **Святі Отці й Учителі Церкви, святі Патріархи та Пророки, святі Мученики, Мучениці і святі Діви, святі Проповідники, Ісповідники, пустинножителі, каянники та всі святі** у небі, *не забудьте за нас...* [11, с. 408].

Оскільки вокативи вжито в складі як непоширених, так і поширених звертань, спостерігаємо лексико-граматичну різноплановість кличного відмінка. Це зазвичай форми іменників, а також субстантивованих прикметників, діеприкметників чи займенників, що можуть комбінуватися: **Сироти**, *ви не покинуті!* [11, с. 427]; **Всі підлегли**, *виконуйте послух для влади, але з розуму, з віри та совісті* [11, с. 345]; **Святий Йоне; Предтече і Хрестителю Господній**, *вимоли для нас, для нашого народу і для всіх грішників прощення гріхів і духа покаяння* [11, с. 408]. Г. Хомишин послідовно використовує форми кличного відмінка іменників чоловічого і жіночого родів з оригінальними флексіями, відмінними від закінчень називного відмінка. З погляду сучасних мовних норм вжиті форми не є застарілими, за винятком вокатива *Сине*, який проповідник подає в молитві: *О, Ісусе, о, Ісусе, о, Ісусе, Сине Божя живого, змилосердися над нами* [11, с. 46].

Оскільки проповідь «звернена до загалу, собору віруючих» [4, с. 580], у ній зчаста представлено множинні форми кличного відмінка: *Тому й ми, дорогі, зрозуміймо і відчуймо наше покликання...* [11, с. 70]; **Діти**, *перепросіть родичів...* [11, с. 169]. Але владику використовує вокатив й у формі однини, що зумовлено, з одного боку, усталеним звертанням до Бога та святих осіб на «Ти», про що детально пише М. Скаб [8, с. 35–38], а з іншого – більшою виразністю та експресією вокативних форм однини у звертанні до мирян, коли кожен слухач відчуває, що проповідник звертається до нього особисто: *Але ж, жінко, говори про гріхи, які маєш* [11, с. 175].

Кличний відмінок у мовостилі єпископа демонструє лексико-семантичну різноманітність і залежність від типу комунікації. Ставлення Г. Хомишина до людей розкривають етикетні вокативи *дорогі, мої дорогі*, що є найчастотнішими. Однак загалом у звертаннях до мирян владику використовує низку доволі різних за лексичним наповненням вокативів, що не завжди спостерігається у звичайних проповідях. Це переважно загальні найменування осіб за різними ознаками: спорідненням (*родичі, діти, сину, донько, тату, мамо, чоловіче, жінко, батьки, матері*), статтю і віком (*жінко, дівчино, молодче, парубче*), соціальним становищем (*господарю, сироти*), емоційним та іншим станами (*сумуючі, плачучі, терплячі, переслідувані*), ставленням до Бога, віри та життя загалом (*безбожнику, грішнику, волоцюги*), територіально-просторовими характеристиками (*сусіди*), національною належністю (*український народ*).

Привертають увагу діалектні вокативи *газдині, газдо*, пестлива форма *татуню*, якими проповідник прагне наблизитися до світу своїх слухачів та вплинути на їхні почуття й емоції; архаїчні вокативні форми іменників *чоловік* у значенні ‘людина’ та *муж* у значенні ‘чоловік’ (*Отже, людина як створіння вийшла від Бога... Пізнай тут, чоловіче, свою гідність і ціну* [11, с. 67]; **Мужі**, *моліться за своїх жінок...* [11, с. 384], які зберігають історичну тяглість релігійного мовлення.

Вокативи, представлені в цитатах зі Святого Письма, передають зазвичай мовлення Ісуса Христа й мають інше лексико-семантичне спрямування та переважно оціню семантику (*благословенні, підлегли, прокляті, померлі*): *І тоді Ісус Христос ...звернеться до грішників такими словами: «Йдіть, прокляті, від мене у вогонь вічний, приготований дияволу і його слугам...»* [11, с. 126].

Метафоричність мовостилю Г. Хомишина розширює лексичний діапазон кличного відмінка, зокрема йдеться про персоніфіковані форми на зразок *небо, гори, долини, дубе, душе моя*, які владику зчаста запозичує з Біблії. Окремі з них є особливо стилістично виразними: *О, покоро і приниження безмежного маєстату, приниження недоступне і незбагненне не тільки для людського розуму, але навіть ангельського!* [11, с. 193].

У молитовних звертаннях до Бога переважає кличний відмінок власних назв, часто синонімів, які не лише називають, але й характеризують Божу Особу: *Господи, Ісусе, Отче, Господи Ісусе, найлюбіший Ісусе, Духу Святий, Боже, Господи Боже, Ісусе Христе, найлюбіший наш*

Спасителю, наш найдорожчий Ісусе та ін. Деякі вокативні форми, зокрема соматичні, побудовані на синекдосі: **Найсвятіше Серце Ісуса, пошли нам священиків, після Духа Твого, сильних вірою, повних жару і ревності апостольської** [11, с. 46].

Владика використовує увесь арсенал вокативних форм (*Маріє, наша милосердна Мати, Найлюбіша Мати, Мати Милосердя, Діво і Мати Божя; Пресвята, Непорочно Зачата Богородице і Діво Маріє; Пресвята, Богородице Діво* та ін.), звертаючись до Матері Божої: *...о, Найлюбіша Мати, представ Божому Серцю усі наші терпіння...* [11, с. 406].

Оскільки місійні проповіді рясно супроводжуються молитвами та молитовними звертаннями, в них представлено й форми кличного відмінка іменників – назв святих, безтілесних істот і залежних від них прикметників, напр.: *Святий Йосифе, Покровителю Католицької Церкви; святий священномученику Йосафате, Святи Апостоли Петре і Павле, всі інші Апостоли та Євангелісти, Святий Архангеле Рафаїле, Святи наші Ангели-хоронителі, душі в чистилищі*. Пор. у контексті: *Святи Отці й Учителі Церкви, святи Патріархи та Пророки, святи Мученики, Мучениці і святи Діви, святи Проповідники, Ісповідники, пустинножителі, каянники та всі святи у небі, не забудьте за нас...* [11, с. 408].

Семантичне розмаїття вокативів засвідчує приклад: *Тоді священик сказав: «То забирайся, і будь проклятий, гордий дияволе!»* [11, с. 312].

Проаналізувавши кличний відмінок у проповідях Г. Хомишина з погляду семантичного синтаксису, бачимо доволі повний вияв усіх можливих його семантико-синтаксичних функцій. Здебільшого реалізовано первинну функцію адресата – потенційного суб'єкта дії (*Духу Святий, Боже, прости нам сліпоту нашого розуму...* [11, с. 396]; *...мужі, моліться за своїх жінок...* [11, с. 384]), зокрема в синтаксичних конструкціях, де дієслівні присудки – у формі наказового способу. Таку функцію виконує і вокатив іменників – назв персоніфікованих предметів: *Священик ... сказав: «В ім'я Ісуса Христа, наказую тобі, дубе, щоб ти зігнувся аж до землі»* [11, с. 186].

Рідше вокативні форми актуалізують вторинні функції: адресата – потенційного об'єкта дії (*Боже, перепрошую Тебе за всі мої гріхи...* [11, с. 373]) та адресата – потенційного атрибута (*Пресвята, Непорочно Зачата Богородице і Діво Маріє, ми хоч не достойні називатися Твоїми слугами...* [11, с. 35]). У розповідних реченнях, зазвичай двоскладних, вокатив реалізує функцію

адресата – потенційного адресата дії (*Так, отже, я старався, мої дорогі, показати Вам справу місії...* [11, с. 59]). До вторинних семантико-синтаксичних функцій кличного відмінка науковці зараховують також «функцію ідентифікації», коли вокатив «семантично дублює займенникові іменники другої особи і вказує на тотожну їм семантико-синтаксичну роль» [2, с. 108]. Такі випадки засвідчено й у проповідях Г. Хомишина: *Є Бог, є небо для праведних, а для тебе, безбожнику, є кара пекла!* [11, с. 111–112].

Часто той самий вокатив може актуалізувати кілька семантико-синтаксичних позицій: адресата – потенційних суб'єкта дії та атрибута (*Родичі, виховуйте по-християнськи своїх дітей* [11, с. 144]), адресата – потенційних об'єкта дії, суб'єкта дії та атрибута (*...благаємо Тебе, Пресвята, прийми нас під свій могутній покров...* [11, с. 35–36]). Обов'язковою в них є семантико-синтаксична позиція адресата – потенційного суб'єкта дії, навколо якої групуються всі інші.

В аналізованих проповідях кличний відмінок демонструє також свою здатність, подібно до називного відмінка, утворювати речення, функціонуючи в складі вокативних речень: *Ей, сину, донько! Схаменися...* [11, с. 143]; *Ні, дорогі у Христі!* [11, с. 98]; *О, безмежна, о, незбагненна і недосяжна Богочоловіча любове!* [11, с. 244]. Експресію таких речень підсилюють вигук та частки.

Проте не виявлено жодного випадку, коли Г. Хомишин використовує кличний відмінок у функції адресата повідомлення, тобто проповідник не вживає вокативних форм лише для активізації уваги слухачів. Якщо вже владика звертається до слухачів чи до Бога, Богородиці, святих, то адресує їм певне прохання та очікує виконання від них тих або тих дій.

Кличний відмінок має також виразне функційно-стилістичне навантаження в аналізованих проповідницьких текстах. Уживання вокативів у проповіді завжди супроводжується експресією, про що вже писали науковці й демонстрували ми. Окрім експресивної, більшість вокативів, уживаючись у складі звертань, виконують і контактовоюстановлювальну (фактичну) функцію, за винятком вокативних форм іменників – назв неістот.

Про аксіологічну функцію йдеться в тих випадках, коли кличний відмінок відповідно до свого лексико-семантичного наповнення є носієм оцінки – позитивної (у звертаннях до Бога, інших святих осіб) чи негативної (до грішних людей): *О, будь возвеличений і прославлений, найлюбіший Ісусе!* [11, с. 218];

О, нещасний ти грішнику, коли все це не зворушує твого серця! [11, с. 182]. Оцінність формують зазвичай вокативні форми прикметників, зокрема й субстантивованих, рідше – іменників.

Характеризувальна роль властива також вокативним формам прикметників або відприкметникових іменників, пор.: *Молода дівчино, не задирай голови догори, що маєш красу лиця* [11, с. 306]; *Моли, о Пречиста, Серце Христове про милосердя для нашого нещасного народу...* [11, с. 405].

Ідентифікаційну функцію виокремлюємо в тих випадках, коли вокатив уточнює семантику особового займенника чи іншого вокатива в конструкціях на зразок: *Пан розгнівався і крикнув; «Ви, волоцюги, вже від маленька вчитесь дерти людям очі!»* [11, с. 234]; *«Симоне, сину Йонин, чи любиш ти Мене?»* [11, с. 247].

Емоційна функція кличного відмінка найбільш виразна в пестливих формах іменників на зразок *татуню* та в структурі вокативних речень (знак оклику це підтверджує). Напр.: *Народе український! У Марії – твій порятунок, у Марії – твоє спасіння* [11, с. 430].

Етикетну функцію реалізують вокативи в складі етикетних звертань. Г. Хомишин етикетні формули у звертаннях до мирян уживає зазвичай наприкінці місійної науки (*Так, отже, я старався, мої дорогі, показати Вам справу місії...* [11, с. 59]). У проповідях виявлено й етикетні формули звертань до священника (*Вона відповіла: «Преосвященний Отче, прошу простити, що я спричинила замішання під час Служби Божої...»* [11, с. 230]). Етикетний характер певною мірою має кличний відмінок у складі стійких сполук: *Ні, померли тому сорок літ, дай їм, Боже, царство* [11, с. 172].

Лексичне наповнення окремих вокативів, які вживаються в молитвах і підкреслюють особливе ставлення до Бога, Матері Божої, інших святих осіб (*Найсвятіший наш Спасителю Ісусе, Всемилостива, Пресвята, Непорочно Зачата Діво Маріє*), дає нам змогу говорити про їхню адоративну (від лат. *adoratio* «вшанування, поклоніння») функцію. У багатьох випадках адоративну семантику кличного відмінка формує контекст, у тому числі й вигук або частки: *О, Маріє, будь прославлена і возвеличена!* [11, с. 430].

Про номінативну функцію вокатива йдеться у разі його вживання в ролі заголовка молитов. Господню молитву та Молитву до Пресвятої Богородиці зчаста в релігійному мовленні йменують за першими словами, які в молитовному тексті є формами кличного відмінка у звертанні до Бога Отця та Богородиці, напр.: *З цієї причини будемо моли-*

тися при кожній науці, а саме будемо відмовляти 5 «Отче наш» і 5 «Богородице Діво»... [11, с. 59].

Алюзійне функційне навантаження властиве вокативам на зразок *Закхею, Каїне*, які навіть без контексту сигналізують про їхнє біблійне походження. Пор. у контексті: *Голос совісті завжди волав: «Каїне, де брат твій Авель?!»* [11, с. 107].

Форми кличного відмінка в розлогих звертаннях виконують також інформаційну функцію, напр.: *Святий Йоне; Предтече і Хрестителю Господній, вимолі для нас, для нашого народу і для всіх грішників прощення гріхів і духа покути* [11, с. 408]. У наведеному прикладі прикметниково-іменникові вокативні форми подають, окрім імені, додаткову інформацію про адресата (святий, Предтеча, Господній Хреститель).

Текстотвірну (когезійну) функцію виконують повтори вокативної форми, які представлені як в оригінальному мовленні проповідника (*Діти, любіть ваших родичів не тільки за життя, але й по їх смерті!; Діти, слухайте ваших родичів!* [11, с. 143]), так і в молитовних цитатах (*Боже, дякую Тобі за все, Боже, перепрошую Тебе за всі мої гріхи, Боже, прошу про все добре...* [11, с. 373]).

Однією з особливостей проповідницької манери Г. Хомишина є образність мовлення. У складі тих чи тих художніх засобів уживаються й вокативні форми, як-от у складі метафори (*Наймилостивіше Серце Ісуса, безмірне джерело милосердя і благодаті, потіш плачучих і опущених...* [11, с. 46]) чи під час персоніфікації (*О, святосте, о, блиску і ясносте, о, нестворене Слово, це твоє приниження і впокорення є незбагненим і недосяжним не тільки для людського, але навіть для ангельського розуму!* [11, с. 218]). Наведені приклади підтверджують образотворчу роль кличного відмінка. Проповідник зчаста використовує вокативні форми, у тому числі й назв персоніфікованих предметів, у конструкціях із прямою мовою, як-от для живописного й переконливого змалювання образу Страшного Суду: *І тому тремтітимуть грішники, як лист на осіці, бажатимуть втечі, щоб не бачити яснющого Хреста, шукатимуть сховища, будуть волати: «Гори, впадінть на нас, долини, закрийте нас!»* [11, с. 124, 125]. Закономірно, що образотворча функція, як і більшість інших, буде співдіяти з експресивною.

Висновки і пропозиції. Дослідження функціонування кличного відмінка в проповідницьких текстах Г. Хомишина, зібраних у богословсько-пасторальній праці «Парафіяльна місія», засвідчило, що його вживання пов'язане з комуніка-

тивними особливостями проповіді, насамперед внутрішньою діалогічністю, яка виявляється на рівні колективної комунікації, гіперкомунікації та автокомунікації. Вокативні форми, які використовує владики, характеризуються лексико-граматичним і лексико-семантичним різноманіттям, що вирізняє його мовлення на тлі ідіостилю сучасних проповідників. В аналізованих релігійних текстах ключний відмінок реалізує майже всі свої можливі семантико-синтаксичні функції, зокрема й кілька одночасно в одному реченні. Особливо вираз-

ним є стилістичне навантаження вокатива в проповідях, що дозволило нам виокремити низку його стилістичних функцій: окрім експресивної та контактостановлювальної, ще й аксіологічну, характеризувальну, ідентифікаційну, емоційну, етикетну, адоративну, номінативну, алюзійну, текстотвірну та образотворчу.

Перспективним вважаємо вивчення на матеріалі проповідей Г. Хомишина інших граматичних засобів вираження апеляції, що поглибить розуміння мовностилю проповідника.

Список літератури:

1. Вихованець І. Р. Система відмінків української мови. Київ : Наук. думка, 1987. 231 с.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Єрмоленко С. І. Вокатив у сучасній українській мові (на матеріалі прози Оксани Забужко). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2018. № 36, том 1. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v36/part_1/10.pdf (дата звернення: 12.11.2020).
4. Панченков А. Лінгвостилістичні характеристики церковної проповіді. *Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія*. 2007. Вип. XV–XVIII. С. 579–582.
5. Петришина О. І. Мова проповідей Йосифа Сліпого: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Івано-Франківськ, 2008. 224 с.
6. Плющ М. Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення : навч. посібник. Київ : Вид-во Київ. пед. ін-ту, 1978. 108 с.
7. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
8. Скаб М. С. Особливості зверненого мовлення в українських сакральних текстах. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. Вип. 509–511. Слов'янська філологія. С. 32–40.
9. Тимченко Є. К. Вокатив і інструменталь в українській мові. Київ : Вид-во ВУНА, 1926. 118 с.
10. Українська система найменувань адресата мовлення : монографія / Скаб М. С., Бабич Н. Д., Скаб М. В. та ін.; відп. ред. – Скаб М. С. Чернівці : Рута, 2008. 304 с.
11. Хомишин Г. Парафіяльна місія. Івано-Франківськ : Нова Зоря, 1999. 472 с.
12. Яригіна В. В. Мовні засоби створення експресії в жанрі сучасної проповіді : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. «Українська мова». Харків, 2012. 20 с.

Tsyperdiuk O. D. PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF THE VOCATIVE IN THE SERMONS OF HRYHORIY KHOMYSHYN

The article examines the use of the vocative in the sermons of the bishop of the Ukrainian Greek Catholic Church Hryhoriy Khomyshyn, collected in the theological work "Parish Mission" (1934). There is the frequent use of the vocative both in the original speech of the preacher and in quotations and allusions, which is due to the communicative purpose. Sermons are a special form of communication and have an internal dialogicity, which is manifested at the level of the use of the vocative in acts of collective communication, hypercommunication and autocommunication.

The lexical and grammatical diversity of the vocative and the consistent use of original inflections different from the nominative endings have been detected. The used vocative forms in general, with some exceptions, correspond to modern language norms.

The lexical and semantic features of vocatives are revealed, in particular their great variety (that is not always observed in modern sermons) and dependence on the type of communication. The dialectal, archaic, and diminutive forms of the vocative, by which the preacher seeks to approach the laity, to influence their feelings, are attested.

In the sermons of the bishop, the vocative performs all possible semantic-syntactic functions (addressee – the potential subject of the action, addressee – the potential object of action, addressee – potential attribute, addressee – potential addressee of action, identification function), except the function of message addressee, and is used as part of vocative sentences.

Particular attention is paid to the stylistic features of the vocative and its functions are singled out (expressive, contact-establishing, axiological, characterizing, emotional, etiquette, identification, adorative, nominative, allusive, text-forming, and pictorial) and often work together.

Key words: *vocative, vocative sentence, appeal, religious style, sermon, idiostyle, theolinguistics.*